
УДК 811.161.2

Юлія Чернобров

Інститут української мови НАН України, м. Київ

ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ Й НОМІНАЦІЇ СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ В ХІХ — 50-х роках ХХ ст.

Статтю присвячено історії поняття та номінації складного речення в джерелах синтаксичної термінології української мови ХІХ — 50-х років ХХ ст. в контексті розвитку синтаксичної теорії. Здійснено діахронний аналіз зазначеного синтаксичного терміна в ономасіологічному й семасіологічному аспектах. Показано роль українських мовознавців у терміновірному процесі та з'ясовано зміни семантики на тлі розвитку української синтаксичної науки.

Ключові слова: термін, синтаксична термінологія, складне речення, історичне термінознавство, термінологічна номінація.

Термінологія на позначення понять синтаксису складного речення — це лексико-семантична підсистема, що має власну історію формування, систематизації та кодифікації в українському мовознавстві й перебуває у стані постійного розвитку й поповнення. Формування цього складника синтаксичної терміносистеми досі не було предметом дослідження.

Висвітлення історії термінології на позначення понять синтаксису складного речення варто починати із системоутворювальних, а тому мета нашої розвідки — простежити формування поняття й номінації *складне речення* в джерелах синтаксичної термінології української мови ХІХ — 50-х років ХХ ст. Період, обраний для аналізу, характеризується формуванням засадничих термінів та їхніх дефініцій. Подальший інтенсивний розвиток синтаксичної теорії зумовив появу відповідних термінологічних підсистем, кожна з яких може бути об'єктом спеціальних термінознавчих розвідок.

© Ю.А. ЧЕРНОБРОВ, 2018

Природа й будова складного речення в українському мовознавстві постає предметом зацікавлення в граматичних працях першої половини ХІХ ст. Терміни на позначення складного речення та типів його структурних частин запозичували з російської мови: *сложное, главное, придаточное* (Могильницький 1823: 121; Вагилевич 1845: 98; Паславський 1848: 193). У рукописній граматиці Луки Слугоцького замість терміна *сложное предложение* запропоновано новий — *сенсь зложений*, калька з польської — *złożony* (Слугоцький 1848: 188).

Термін *зложене* речення є в багатьох граматиках другої половини ХІХ — першої половини ХХ ст. (Осадца 1876: 171; Смаль-Стоцький 1893: 133; Коцовський 1912: 85; ГТП 1917: 13; Сімович 1918: 274; Курило 1921: 18; Грунський 1926: 83; Огієнко 1935: 172; Загородський 1946: 13) з фонетичними варіантами *сложене* (Дячан 1865: 119), *сложеные* (Шашкевич 1865: 185), *зложені* (Партицький 1873: 137), *зложеное* (Гарайда 1941: 110), оскільки складне речення визначали як синтаксичне уворення, *складене* з простих: «Соединать сд два або больше положеній, зъ которыхъ кожде свій власный подметъ и присудокъ має, въ одну цѣлость, то таке положенье називае сд *зложенымъ*» (Осадца 1876: 171).

У граматиках першої половини ХХ ст. для позначення складного речення використали терміни *сложное* (Огієнко 1908: 64), *складчасте* (Нечуй-Левицький 1914: 3), *сполучене* (Левицький 1918: 96), *складене* (Горещький 1929: 247), *складне* (Перегінець 1931 (10): 9; Каганович 1935: 3; Синявський 1941: 315). Зауважимо, що М. Левицький, окрім терміна *сполучене речення*, послуговується назвою *складне речення* для номінації простого поширеного речення: «Речення з головних і додаткових частин називається *складне речення*» (Левицький 1918: 95).

Терміни *зложене, складене, сполучене* орієнтували на одиницю, утворену поєднанням елементів. Визначення поняття складного речення, представлені в українських мовознавчих працях другої половини ХІХ — до 50-х рр. ХХ ст., містять такі тлумачення:

1) речення, яке вміщує кілька одиниць повідомлення: «Положенд, которіи содержатъ въ собѣ більше нѣжь одно изреченье, называютсд *зложеными*» (Шашкевич 1865: 185);

2) різновид складного речення — складнопідрядного, яке містить головну й підрядну частину: *головне і побочне* (Партицький 1873: 139); «речене *головне* з *побічним* чинять одну цілість і дають разом *речене зложене (гадку зложену)*» (Смаль-Стоцький 1893: 133);

3) поєднання двох і більше речень: «Реченя, що висказують кілька гадок, отже зложені з двох і більше речень, називають ся *реченя зложені*» (Попович 1897: 89); «Двоє, троє простих (непоширених) або складних (поширених) або й злитих реченнів можуть злучатися між собою. Тоді вони звуться *сполучені*» (Левицький 1918: 96), «Речення, складене з двох чи декількох простих речень, зветься *зложеним*» (Огієнко 1938: 14);

4) поєднання простих речень за допомогою сурядного або підрядного зв'язку: «*Зложене речення* уявляє з себе декілько простих або стягнених

речень, сполучених між собою рівнорядно або підрядно, як сполучаються окремі слова в простому реченні» (Залозний 1917: 6);

5) змістова єдність, виражена двома або кількома реченнями: «*Складне речення* — два або більше простих речень, що передають одну складну думку» (Загородський 1946: 4); «*Складне речення* означає дві або й більше думок <...> ознакою *складного* є наявність двох або кількох пар головних членів» (Шерех 1947: 5);

6) речення, пов'язані безсполучниковим, підрядним або сурядним зв'язком: «Речення, зв'язані в одну цілість засобами асиндетону, паратакси або гіпотакси, творять єдність, яка має назву *складного речення*» (Шерех 1951: 102).

Юрій Шерех наполягає на умовності терміна *складне речення*, проте пропонує послуговуватися ним за традицією: «<...> йдеться не про речення, а про систему речень. Це так само, коли б, приміром, будинок, що складається з кількох квартир, зв'язаних між собою сходами, назвати складною квартирою. Доцільніше було б назвати цю систему речень *складним цілим* або якимось інакше <...> щоб не впроваджувати нового терміну, будемо користуватися старим, традиційним, пам'ятаючи про його умовність» (Шерех 1951: 102).

У «Словнику лінгвістичних термінів» Є.В. Кротевича та Н.С. Родзевич (1957 р.) визначення складного речення вказує на те, що це утворення, побудоване з речень, яке становить «єдине смислове й інтонаційно оформлене граматичне ціле» (КРСЛТ 1957: 159); наведено синонімічні терміни *фраза*, *складне ціле*, *складне синтаксичне ціле* (Там само: 160). У словниковій статті під реєстровим словом *фраза* йдеться про відсутність однозначності трактувань цього терміна в мовознавчій літературі. Це й «одинаця мовного висловлювання, що являє собою ритмомелодичне і смислове ціле, яке будь-якими синтаксичними способами виражає закінчену думку <...> тобто висловлювання “від крапки до крапки”, в тому числі й *еквіваленти речень*, і *речення*, і *фразеологічна одинаця*» (Там само: 208). У дефініції терміна *складне синтаксичне ціле* вказано, що це — «сполучення речень, здатне й поза контекстом виявити значення всіх своїх складових елементів і виразити цілком закінчену думку (*надфразна єдність* — Л.А. Булаховський)», а також «те саме, що й *складне речення* (*складнопідрядне, складносурядне*)» (Там само: 160). У словниковій статті про *складне ціле* акцентовано на тому, що це авторський термін на позначення складного речення, який належить О.М. Пешковському. Учений відкидає термін *складне речення*, тому що «він називає кілька речень одним реченням і тим самим створює плутанину» (Там само: 161).

На сучасному етапі розвитку синтаксичної науки *складне речення* витлумачують як одинацю повідомлення, поліпредикативну конструкцію, частини якої поєднуються за допомогою відповідного синтаксичного зв'язку й семантико-синтаксичних відношень (Вихованець 1993: 280; УМЕ 2007: 623; УМЕМ 2011: 331; Загнітко 2011: 648). Терміни *складне синтаксичне ціле* і *надфразна єдність* (*надфразова єдність*) функціонують

як синоніми на позначення поняття сукупності речень, що характеризуються завершеністю теми (можливістю виокремити зачин, початок теми, розвиток, виклад теми і кінцівку, підсумок теми), семантичною і синтаксичною пов'язаністю компонентів, що відрізняється від *складного речення* менш тісним зв'язком між частинами та більшою синтаксичною самостійністю (УМЕ 2007: 408; УМЕМ 2011: 331).

У контексті цієї розвідки варто також висвітлити історію терміна *період*, за яким тривалий час, починаючи із праць другої половини ХІХ ст., було закріплене поняття особливого виду складного речення з великою кількістю складників (речень): «Сложное положение, состоящее из множества положений, в котором по высказанию одного еще конечно ожидается другого — главного положения — следствия тамтого, называется *періодъ*» (Шашкевич 1865: 196); «Більші речення (гадки) сполучені називаємо також *періодами*» (Смаль-Стоцький 1893: 139) та ін.

Термін *період* (від грецького *periodos* — кружний шлях, обертання) мав фонетичні варіанти: *періодъ* (Шашкевич 1865: 196; Осадца 1876: 215), *періода* (Смаль-Стоцький 1893: 139; Сімович 1918: 328), *періода* (Коцовський 1912: 86), *період* (Нечуй-Левицький 1914: 47; ГТП 1917: 11; КРСЛТ 1957: 119). В.І. Коцовський та І.М. Огоновський використовували назву *очеркове реченє* (Коцовський 1912: 86), що свідчить про прагнення використати народну мовну основу в термінах.

М. Осадца у підрозділі «*О положенію многократнѣмъ*» пояснив, яку конструкцію називати періодом і окреслив його структурні особливості: «Положеніе многократное называется *періодомъ*, если потребніи къ тому має свойства» (Осадца 1876: 215). Автор виокремив обов'язкові компоненти та їхні семантичні функції: *положенія передъидучое* висловлює *мисль приготівительну, послѣдующое* — *головну*. Залежно від кількості речень у періоді подано терміни на позначення його структурних різновидів: *періоды двочленни, тричленни, чотыричленни* та ін. (Там само). Зауважимо, що М. Осадца визначив природу періоду як поліпредикативної одиниці зі сполучниковим (сурядним / підрядним), безсполучниковим, сполучниково-безсполучниковим зв'язком між частинами: «въ положенію многократнѣмъ рѣвноряднѣмъ стоять положенія одно коло другого безъ связи, або соединяють ся нарѣчіями указательными, або союзами рѣвнорядными»; «въ положенію многократнѣмъ, стоячѣмъ зъ головного положенія и двох або больше положеній побочныхъ слѣдующое уважати належить: всѣ побочніи положенія зависять непосредно отъ головного положенія, а тогда они взгядѣмъ суть рѣвнорядніи <...> одно або больше побочныхъ положеній зависять отъ такого положенія, которое само есть побочное...» (Осадца 1876: 215).

У граматиках 20-х років ХХ ст. у визначеннях терміна *період* з'являються вказівки на вирішальну роль інтонації та змісту в утворенні цієї багатокомпонентної одиниці. І.С. Нечуй-Левицький також визначає *період* як *складне речення*, проте вказує на інтонаційні особливості конструкції цього типу: «*Період* — це довге складчасте речення, котре складається з

головного речення з багатьома додавальними реченнями і збудоване дуже штучно (гарно)»; «Період складається з двох часток, перша частка — підвищення, друга частка — пониження» (Нечуй-Левицький 1914: 47). Семантико-синтаксичні відношення між головним і додавальним реченнями послуговували критерієм для номінації періодів: *причинні, умовні, поступальні, порівняльні, супротивні, порядкові* (Там само). В.І. Сімович вносить семантичні характеристики в зміст поняття, названого періодом: «Довге зложене речення, але ж таке, що в ньому зміст повний і думка закінчена, зветься *періодом* <...> в першій часті підносимо голос, у другій понижуємо, що ті часті так і зветься: *піднесенням* і *пониженням*» (Сімович 1918: 328). Автор наводить терміни на позначення різновидів періодів: *періода порівняльна, умовна, допустова, часова, відносна* (Сімович 1918: 328).

Юрій Шерех витлумачує період як складну синтаксичну одиницю, яка вміщує інтоновані складники — *члени наростання, члени спадання* — розділені паузою (Шерех 1951: 121). «Інтонація робить опуклим рух думки і окреслює завершеність цього руху. Період властивий тим стилям, які плекають розгорнену і патетичну аргументацію або розлогий опис. Перше буває найчастіше в ораторській мові, друге — в неквапливій реалістичній прозі або поезії» (Там само: 123).

В українських мовознавчих працях другої половини ХІХ — 50-х років ХХ ст. закладено формально-граматичні, семантичні та інтонаційні характеристики змістової організації поняття *період*. У сучасному синтаксисі термін *період* уживають на позначення категорії стилістичного синтаксису, зокрема складного чи простого ускладненого багатокомпонентного речення специфічної структури, в якому є дві нерівні частини: перша з послідовним переліченням однорідних елементів, друга замикає першу логічно, граматично й інтонаційно (УМЕ 2007: 492; УМЕМ 2011: 293). Також мовознавці кваліфікують конструкцію як стилістичну фігуру, побудовану із семантично-інтонаційних частин (висхідної і низхідної), розмежованих тривалою паузою (Дудик 2010: 310), із сполучниковим, безсполучниковим, сполучниково-безсполучниковим зв'язком, між частинами якої простежуються семантико-синтаксичні відношення і синтаксичні зв'язки, притаманні складним реченням (СУМС 2013: 232).

Отже, в українському мовознавстві теоретичне підґрунтя синтаксису складного речення закладено в граматиках першої половини ХІХ ст. Упродовж ХІХ — 50-х років ХХ ст. терміни на позначення складного речення запозичували з російської, польської мов та використовували номінації, близькі до народної мови. Терміном *складне речення* послуговуються із 30-х років ХХ ст. В джерелах середини ХХ ст. назви *складне речення, фраза, складне ціле, складне синтаксичне ціле, надфразна єдність* уживають як синоніми. Упродовж досліджуваного періоду закладено підвалини сучасного потрактування терміна *період* та здійснено спроби введення терміноодиниць, орієнтованих на питому основу.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- Вагилевич 1845 — Wagilewicz J. *Grammatyka Języka Małoruskiego w Galicji*. Lwów, 1845. 181 с.
- Вихованець 1993 — Вихованець І.Р. *Граматика української мови: Синтаксис*. Київ, 1993.
- Гарайда 1941 — Гарайда І. *Граматика руського язика*. Унгварь, 1941. 146 с.
- Головацький 1849 — Головацький Я. *Граматика Руского Языка*. Львов, 1849. 226 с.
- Горецький 1929 — Горецький П.Й., Шаля І. *Українська мова: практично-теоретичний курс*. Київ, 1929. 336 с.
- ГТП 1917 — *Граматична термінологія і правопись, ухвалені Комісією мови при Українському т-ві шкільної освіти в Києві*. Київ, 1917. 18 (2) с.
- Грунський 1926 — Грунський М.К., Сабалдир Г.О. *Українська мова*. Київ, 1926. 156 с.
- Дудик 2010 — Дудик П.С., Прокопчук Л.В. *Синтаксис української мови*. Київ, 2010.
- Дячан 1865 — Дячан П.М. *Методична граматика язика малоруського*. Львів, 1865. 142 с.
- Жуківський 1848 — Возняк М.С. *Галицькі граматика української мови першої половини ХІХ століття*. Львів, 1911. 340 с.
- Загнітко 2011 — Загнітко А.П. *Теоретична граматика сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис*. Донецьк, 2011.
- Загородський 1946 — Загородський А.О. *Граматика української мови*. Ч. II. *Синтаксис*. Київ, 1946. 192 с.
- Залозний 1917 — Залозний П.Ф. *Коротка граматика української мови*. Ч. II: *Синтаксис*. Київ, 1917. 90 с.
- Каганович 1935 — Каганович Н.А., Шевельов Г.В. *Граматика української мови*. Ч. II: *Синтаксис*. Київ, 1935. 158 с.
- Коцовський 1912 — Коцовський В.І., Огоновський І.М. *Методична граматика руської мови для ІV класи шкіл 5- і 6-класових*. Львів, 1912. 98 с.
- КРСЛТ 1957 — Кротевич Є.В., Родзевич Н.С. *Словник лінгвістичних термінів*. Київ, 1957. 235 с.
- Курило 1921 — Курило О. *Початкова граматика української мови*. Львів; Винниця. Ч. 2. 1921. 40 с.
- Левицький 1918 — Левицький М.П. *Українська граматика для самонавчання*. Ромни, 1918. 159 с.
- Могильницький 1823 — Возняк М.С. *Філологічні праці І. Могильницького. Українсько-руський архів*. Львів, 1910. Т. 5. 240 с.
- Нечуй-Левицький 1914 — Нечуй-Левицький І.С. *Граматика української мови*. Київ, 1914. Ч. II. 94 с.
- Огієнко 1908 — Огієнко І. *Українська граматична термінологія: Історичний словник української граматичної термінології з передмовою про історію розвитку її*. Київ, 1908. 79 с.
- Огієнко 1938 — Огієнко І. *Складня української мови*. Жовква, 1938. Ч. II. 239 с.
- Осадца 1876 — Осадца М. *Граматика руського язика*. Львів, 1876. 238 с.
- Паславський 1848 — Возняк М.С. *Галицькі граматика української мови першої половини ХІХ століття*. Львів, 1911. 340 с.
- Партицький 1873 — Партицкий О.О. *Граматыка руска для ужитку в школах людювих в Галичині*. Львів, 1873. 174 с.
- Перегінець 1931 (10) — Перегінець М. *Синтакса складного речення: Лекція Х. Підвищений курс української мови*. За ред. Л.А. Булаховського. Харків, 1931. 48 с.
- Попович 1897 — Попович О. *Руска граматика для шкіл народних*. Ч. II. Відень, 1897. 129 с.

- Сімович 1918 — Сімович В.І. Практична граматики української мови. Раштат, 1918. 584 с.
- Синявський 1941 — Синявський О. Норми української літературної мови. Львів, 1941. 363 с.
- Слугоцький 1848 — Возняк М.С. Галицькі граматики української мови першої половини XIX століття. Львів, 1911. 340 с.
- Смаль-Стоцький 1893 — Смаль-Стоцький С.Й., Гартнер Ф. Руска граматики. Львів, 1893. 182 с.
- СМУ 1918 — Дубровський В. Словник московсько-український. Київ, 1918. 542 с.
- СУМС 2013 — Мойсієнко А.К. Сучасна українська мова: Синтаксис: підручник. Київ, 2013.
- УМЕ 2007 — Українська мова. Енциклопедія. Київ, 2007.
- УМЕМ 2011 — Муромцева І.В. Українська мова. Енциклопедія. Київ, 2011.
- Шашкевич 1865 — Шашкевич Г. Мала граматики язика руского основана на подставі читанок для III и IV отряду школ головных в Царстві Аустрії употребляемых яко допомочна книга для учителей и препарандов. В Ведни, 1865. 235 с.
- Шерех 1947 — Кислиця Д., Шерех Ю. Граматики української мови: посібник для гімназії. Ч. II: Синтакса. Мюнхен, 1947. 86 с.
- Шерех 1951 — Шерех Юрій. Нарис сучасної української літературної мови. Мюнхен, 1951. 406 с.
- Шерстюк 1907 — Шерстюк Г.П. Коротка граматики для школи. Полтава, 1907. Ч. I. 64 с.

LEGEND

- Вагилевич 1845 — Wąylewycz, Ya. (1845). Grammatyka Języka Małoruskiego w Galicji. Lwów (in Ukr.).
- Вихованець 1993 — Vukhovanets, I.R. (1993). Ukrainian Grammar: Syntax. Kyiv: Lybid (in Ukr.).
- Гарайда 1941 — Garaida, I. (1941). Grammatika ruskogo yazyika. Ungvar: Vydanya Podkarpatskogo Obschestva Nauk' (in Ukr.).
- Головацький 1849 — Golovatskyi, Ya. (1849). Grammatika Ruskogo Yazyika. Lvov (in Ukr.).
- Горецький 1929 — Horetskyi, P.Y., Shalia, I. (1929). Ukrainian language: practical-and-theoretical course. Kyiv: Knyhospilka (in Ukr.).
- ГТП — Gramatichna terminologiya i pravopis, uhvaleni komisieyu movi pri ukrayinskomu t-vi shkilnoyi osviti v Kievi. (1917). Kyiv: Drukarnia Ukrainskoi Tsentralnoi Rady (in Ukr.).
- Грунський 1926 — Grunsky, M.K. Sabaldir, G.O. (1926). Ukrainian language. Kyiv: Chas (in Ukr.).
- Дудик 2010 — Dudyk, P.S., Prokopchuk, L.V. (2010). Ukrainian syntax. Kyiv: Academia (in Ukr.).
- Дячан 1865 — Diachan, P.M. (1865). Metodichna gramatika yazyika maloruskogo / Lviv: Stavropihiiskiyi instytut (in Ukr.).
- Жуківський 1848 — Vozniak, M.S. (1911). Galician Ukrainian grammars of the first half of the XIX century. Lviv (in Ukr.).
- Загнітко 2011 — Zahnitko, A.P. (2011). Theoretical grammar of the Ukrainian language. Morphology. Syntax. Donetsk (in Ukr.).
- Загородський 1946 — Zhrodskyi, A.O. (1946). Ukrainian grammar. Vol. 2. Syntax. Kyiv: Radianska shkola (in Ukr.).
- Залозний 1917 — Zaloznyi, P.F. (1917). Short grammar of the Ukrainian language. Syntax. Kyiv: Drukarnia 1-oi Kyivskoi Drukarskoi Spilky (in Ukr.).
- Каганович 1935 — Kahanovych, N.A. Sheveliov, H.V. (1935). Grammar of the Ukrainian language. Vol. 2: Syntax. Kyiv: Radianska shkola (in Ukr.).

- Кошовський 1912 — Kotsovskiyi, V.I., Ohonovskiyi I.M. (1912). Methodical grammar of the Ukrainian language for 4th year in 5-6-year school. Lviv: Nakladnia vydavnytstva shkilnykh knyzhok (in Ukr.).
- КРСЛТ 1957 — Krotevych, E.V. Rodzevych N.S. (1957). Dictionary of linguistic terms. Kyiv: Academy of Sciences of the Ukrainian SSR (in Ukr.).
- Курило 1921 — Kurylo, O. (1921). Primary grammar of the Ukrainian language Lviv; Vynnytsia: Z drukovanoho Naukovoho tovarystva im. T.H. Shevchenka: Podillia (in Ukr.).
- Левицький 1918 — Levitskiy, M.P. (1918) Ukrainian grammar for self-education. Romny: Molodyk (in Ukr.).
- Могильницький 1823 — Vozniak, M.S. (1910). Philological works by I. Mohylnytsky. *Ukrainian-Russian archive*. Vol. 5. Lviv: Z drukovanoho Naukovoho tovarystva im. T.H. Shevchenka (in Ukr.).
- Нечуй-Левицький 1914 — Nechuy-Levitskiy, I.S. (1914). Grammar of the Ukrainian language. Kyiv: Drukarnia I.I. Chokolova. Vol. 2. (in Ukr.).
- Огієнко 1908 — Ohijenko, I. (1908). Ukrainian grammar terminology: Historical dictionary of Ukrainian grammar terminology with a preface on the history of its development. Kyiv: Drukarnia 1-i Kyivskoi drukovanoi spilky (in Ukr.).
- Огієнко 1938 — Ohijenko, I. (1938). Skladnya ukrayinskoyi movi. Zhovkva: Drukarnia oo. Vasyljan, 1938. Vol. 2 (in Ukr.).
- Осадца 1876 — Osadtsa, M. (1876). Gramatika ruskogo yazyika. Lviv: Stavropihiiskiy instytut (in Ukr.).
- Паславський 1848 — Vozniak M.S. (1911). Galician Ukrainian grammars of the first half of the XIX century Lviv (in Ukr.).
- Партицький 1873 — Partytskiy, O.O. Gramatyika ruska dlya uzhitku v shkolah lyudovih v GalichinI. Lviv (in Ukr.).
- Перегінець 1931 (10) — Bulakhovsky, L.A. (Ed.). (1931). Perehinets M. Syntax of compound sentence: Lecture 10. Advanced course of the Ukrainian language. Kharkiv (in Ukr.).
- Плющ 2004 — Pliushch, M.Ya. Hrypas, N.G. (2004). Grammar of the Ukrainian languages in schemes. Kyiv: Vyshcha shkola (in Ukr.).
- Попович 1897 — Popovych, O. (1897). Ruska gramatika dlya shkil narodnih. Vol. 2. Viden: Nakladom vydavnytstva knyzhok shkilnykh (in Ukr.).
- Сімович 1918 — Simovych, V.I. (1918). Practical grammar of the Ukrainian language (in Ukr.).
- Синявський 1941 — Syniavskiy, O. (1941). Norms of the Ukrainian literary language. Lviv (in Ukr.).
- Слугоцький 1848 — Vozniak, M.S. (1911). Galician Ukrainian grammars of the first half of the XIX century Lviv (in Ukr.).
- Смаль-Стоцький 1893 — Smal-Stotskiy, S.Yo., Gartner, F. (1893). Ruska gramatika. Lviv: Z drukovanoho Naukovoho tovarystva im. T.H. Shevchenka (in Ukr.).
- СУМС 2013 — Mojsijenko, A.K. (Ed.). (2013). Modern Ukrainian language: Syntax. Kyiv: Znannia (in Ukr.).
- УМЕ 2007 — The Ukrainian language. Encyclopedia (2007). Kyiv: Ukrainian language (in Ukr.).
- УМЕМ 2011 — Muromtsev, I.V. (Ed.). (2011). The Ukrainian language. Encyclopedia. Kyiv: Maister-class (in Ukr.).
- Шашкевич 1865 — Shashkevych, H. (1865). Mala grammatika yazyika ruskogo osnovana na podstave chitanok dlya III i IV otryadu shkol golovnyih v Tsarstve Avstrii upotrebliaemyih yako dopomozhna kniga dlya uchitelev i preparandov. Viden (in Ukr.).
- Шерех 1947 — Kyslytsia, D., Sherekh, Yu. (1947). Grammar of the Ukrainian language tutorial for the gymnasium. Vol. 2: Syntax. Munich: Ukrain-ska trybuna (in Ukr.).

- Шерех 1951 — Sherekh, Yurii (1951). Essay on contemporary Ukrainian literary language. Munich: Molode zhyttia (in Ukr.).
- Шерстюк 1907 — Sherstyuk, G.P (1907). Brief grammar for school. Poltava: Ukrain-skyi uchytel (in Ukr.).

Статтю отримано 15.05.2018

Yulia Chernobrov

Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

FORMATION OF THE CONCEPT AND NOMINATION FOR COMPOUND SENTENCE IN UKRAINIAN LINGUISTIC IN XIX — 50ies OF XX CENTURY

The article is devoted to the history of the concept and the nomination for compound sentence in the sources of syntactic terminology of the Ukrainian language of the XIX — 50ies of XX century in the context of the syntactic theory development. A diachronic analysis of this syntactic term in the onomasiological and semasiological aspects was made. The role of Ukrainian linguists in the terminological process is shown and changes of semantics are made on the background of development of Ukrainian syntactic science.

The theoretical foundations of the compound sentence study are started in the grammar of the first half of the XIX cent. During the 1920ies and 1950ies the terms for designating a compound sentence were borrowed from Russian, Polish and used nominations close to the national language base. The term *складне речення* is used from the 30ies of the XX century. In the sources of the middle of the XX cent. such notions as *складне речення*, *фраза*, *складне ціле*, *складне синтаксичне ціле*, *надфразна єдність* are used synonymously. Nomination *складне речення* is not strict, fixed by the tradition of use. For a long time there were disputes over its orientation. An analysis of contexts indicates the identification of the parts of compound sentence with simple ones. Subsequently, linguists considered unmotivated to name several sentences as one sentence. These views are reflected in the modern interpretation of the term *складне речення*, as communicative unit. During this period, the basis for the modern interpretation of the term *період* is put and attempts have been made to use terminological units on Ukrainian base.

Keywords: *term, syntactic terminology, compound sentences, historical terminology, terminological nomination.*